

І. Федорович-Малицька

Biennale 1932

(мистецька вистава у Венеції)

(докінчення)

Окреме місце (і окрему салю) займають небуденні різьби артиста Arrigo Minerbi. У всіх явно виступає релігійно-вразлива душа артиста. „La mano del Santo“ — (рука святого) предивно вимовна. Цей невеличкий фрагмент у постаті одуховленої руки з нижніми вузькими пальцями, психологічно більше цікавий за не одне людське обличчя, в якому дармо дошукується відблиску інтелекту, або душі. Але щойно „L'ultima Cena“, (свята вечера) вповні виявляє високість задуму артиста і зрілість виконання. Христос поважний, але наскрізь натуральний, без тіни театрального патосу. Вираз обличчя спокійний, майже закам'янілий, неначе все життя зосередилося десь у нутрі душі, а на зовні залишилися непорушні черти. Контраст між нерухомим лицем спасителя, який предчуває неминучі жодії і різноманітністю виразу в обличчях здивованих та переляканих учеників Його — тонко вичутий і майстерно пореданий.

Недалеко салі Arrigo Minerbi переходиться через рід сіней до іншої частини виставового будинку. В цих сінях стоїть м. і. чудова „Fontanina“ в ясно-зеленій бронзі Eugenio Vagoni: круглий басен, в середині постать малого хлопчини. Постать має в собі терпкий чар провесни, ще вбогої, але радісної надією близького розквіту.

XII. саля присвячена творам російського різьбара Осипа Задкіна, що мешкає в Парижі. Італійці запросили його на гостя у свій павільон, імовірно тому, що не бажав виставляти в павільоні С. Р. С. Р. — Його різьби замітні під кожним оглядом. Це артист, який не цурається ні класицизму ні модернізму, а йде шляхом власних здобутків мистецьких без фанатизму і без наслідування других — хіба що требаб справдити, наскільки заважив на ньому вплив Архипенка. Дивлячись на його безумовно цікаві твори, зробилося жаль, чому тут незаступлені твори Архипенка? — Слідом за цією рефлексією йшло багато других, про невідрадне положення наших майдців і труднощі виставити наш мистецький добуток на якійсь з Biennale. Але й Австрія досі не має власного павільону (цього року відступили австрійським артистам свій павільон Німці), полякиж цього року виступають уперше. З правила приймають у число виставляючих лише нації, які мають власний павільон.

Згадавши О. Задкіна, треба також згадати про другого чужинного гостя італійського павільону, уродженого 1891

у Кракові, Moisé Kisling'a. Його праці, також в особній салі, звертають на себе увагу кожного. Твори М. Kisling'a відзначаються майже орієнтальним багатством колорів, які не раз можна назвати бенгальськими.

Є в італійському павільоні ще прегарні мертві натури Artur'a Dazzi (різного роду риби, яких луска дає маляреві нагоду до незвичайних кольористичних ефектів). Є оригінально схоплені види Венеції Bortolo Sacchi; чотири „Notturmo“ і одна місячна ніч, усі в темпера. Чудовими є пейзажі артиста Верре Ciardi. Скупа гама барв вистарчає йому для досягнення чудових малярських ефектів. Є кілька знаменитих образів з народньою тематикою артиста Tito Ettore, особливо цікава та сміла у композиції „Triste Canzone“. Надихані духом старих клясиків полотно Achille Funi, рафіновано-недбале а проте дискретні жіночі акти Cesare Monti, екзотично-стилева „Petite Tonquinoise“ Vaccio M. Vacci, „Mattino“ Dante Montanari належить до тих образів, що не зважаючи на фантастично велику скількість італійських експонатів лишають глибше враження по собі. До таких творів належать також різьби Libero Andreotti, Bruno—Innocenti, Arturo Martini,—Dario Viterbo. З творів, які вибиваються високо понад пересічний рівень добрих малюнків, треба м. і. ще окремо називати „Sposalizio“ (вінчання) Pietro Gaudenzo. Величини цілої довгої та високої кімнатної стіни, образ цей суворою простотою та свідомою убогістю кольориту нагадує Van Gogh'a і Puvis de Chavannes. Сюжет схоплений високо епічно. Вираз лиця присутніх осіб тонко вичутий. Голови та постаті монументальні. Треба також згадати про небуденно цікаві та оригінальні три експонати Карля Сбізи (Carlo Sbisà): „Ritratto del amico“, „La Venere del Navicello“, „Ritratto del palombaro“. Перший і третій особливо чарують наскрізь своєрідною духовістю артиста, його тверезістю, мужністю, здержаністю і тонкою чутливістю. В особній салі знаходимо виставу італійських артистів, що живуть у Парижі та італійських футуристів. Між експонатами „париських“ Італійців одинокі замітні були декотрі з мертвих натур Джіна Северіні. Малюнки інших членів „париської школи“ є невдало замаскованим недоумством.

П'ядесяту салю італійського павільону відступили футуристам. Між ними виступають також малярі, що згуртувались під назвою „aeropittura“ (повітряне малярство). Цей напрям має характер виразно космічний. Перспектива в нього завжди злету птаха. Передмову до цієї виставки написав духовий батько італійського футуризму, F. T. Marinetti. Щодо малюнків, деякі нецікаві, деякі жахливо негарні. До малюнків, на які око може глянути і не здригнутися, належать образи у роді „Густість атмосфери“ (Mupari), де бачите на тлі жовтявої мряки три геометричні фігури. Можливо, що для заінтересованих атмосферичними помірами малюнок цей привабливий. З малярського боку він нічим не цікавий, навіть чисто лінеарно. Зате

образи виставлені артистом Eupico Grampolini є цікаві, лише не для любителів мистецтва, а хіба для — психіатрів. Не відмовляю йому композиційного таланту, але підхід до сюжетів вповні несамовитий. Кольористично його полотна нічим не замінні. Предметовий зміст здебільша непізнавальний. В деяких малюнках насувається аналогія з якимось знакомих предметом як наприклад з поодинокими органами людського тіла як мізок або радше мізкові звої, очну галку, тощо. У других „предметовий зміст“ заступлений якимись потворними формами, в яких можна добачити, що кому насувається на думку. „Infinito plastico“ складається з вирізка зернистого картону, на якому наклеєний шматок срібного паперу (станіолу) і два гребені. Другий аеро-малюнок під назвою „La magia della stratosfera“, виказує синій гльоб, кілька неімовірних хмар і наліплу фільцову підшову.

Не вільно відразу осудити сміливих спроб, якими артист пробиває собі шлях до захоплення щораз ширших засобів вислову. І не дивують нас скрайно „матеріальні“ середники вислову в роді гребеня і підшови; знаємо добре, що артист послугувався ними з потреби кінцевої реакції проти власних „атмосферичних“ або інших абстракцій, шукаючи середника вислову, що звязавби його абстрактний сюжет з матеріальним світом. Але не вільно відбігати від технічних засобів питомих даній галузі мистецтва до середників стихійно чужих цьому мистецтву. Експонати Е. Grampolini загально свідчать про дуже примітивне поняття форми у мистецтві. Всеж таки добачую у нього певну щирість — хочаб у помилках. Решту експонатів італійських футуристів (з виїмком одної алюмінієвої різьби Е. Thayaht та одного „людського“ аеро-портрету Gerardo Dottori) не варто брати поважно.

Найменший з чужинних павільонів, данський, складається з одної великої салі. В ній виставило 16 артистів-малюрів і один різьбар гарні, солідні річи. Є один великий історичний малюнок. Є гарне велике полотно J. F. Willumsen „Сонце і молодість“, на якому видно силу молодих хлопців, дівчат і дітей на морській пляжі. Вражає білава ясність північного сонця, так відмінної від соняшного освітлення нашого підсоння. Подібною бо реальною ясністю навіяний морський краєвид „літаючі лебеди“ У. Larsen'a. Оба полотна великих розмірів, у техніці належні до клясичної школи. Різьби (Kai Nielsen) дуже гарні, особливо байкова „дівчина з Aarhus“.

Французький павільон мене розчарував. Окрім 12 творів славного імпресіоніста Claude Monet і 6 прегарних образів Н. Dezire не було там нічого, чим очі моглиб захоплюватись. Monet виставлено знані „Пані з парасолькою“. Цілий чар одних чудових plein-air'ів в обильному світлі та дрозачій ясності атмосфери. Між експонатами Monet находилися також Руанська Катедра і Венецька Палата Дожів. З сімох образів А. De-gain ані один не був з його найліпших. Техніка Н. Dezire така

майстерна, що наче миготить в очах, коли дивимось чи то на його квіти на сивясто-срібlistому тлі, чи на його види французьких міст. Усюди однаково дискретний, недбайливий за виставність своєї великої вмiлості. В тому те мистецтво Н. Dezire аристократичне, далеке від гучної самореклами артистів, яким часто недостає справжнього відчуття барв. Кольористично млявий, але в рисунку цікавий був великий образ артиста Robert Pougheon „Ilserpente“ (гадюка). Кольорит і підхід сильно нагадує деякі твори маляра Anselm Feuerbach. З різьб були особливо гарні різьби звірят François Pompon. В його творах помічається небуденне зрозуміння своєрідної анімальної краси звірят. Чудовими були дві різьби голубів. Відсутність деяких імен відомих артистів викликала загальне здивування.

Павільон англійський дуже перевищив французький цікавістю експонатів. Зараз у першій салі дивляться зі стіни цікаві та чаруючі головки жіночих портретів Ambrose Mc Evoу. Подібно як у Н. Dezire, пізнати з першого погляду мистця з божої ласки. Легкість, віртуозність і висока оригінальність накладання фарб свiдчить про вроджений малярський талант артиста. Стрінутись з творами справжнього артиста маляра, який бачить світ передусім або й виключно кольористично і передає його таким, належить до рідкостей.

Mc Evoу іменно належить до цих виїмкових артистів, в яких невидно рисунку ізза безпосередністю кольористичного виразу, хоча обриси форм не губляться. Портрет Miss Gladys Cooper просто осліплює очі цятками рафіновано накладаних фарб: на жовтій софі молода жінка у ясновишневій сукні. Лице жінки ніжне, делікатне — тип суто англійської краси. Але річ не в сюжеті ані в колірах, а в накладанні фарб, що викликає враження золотої мережаної коронки, або золотого дощика, що падає блискучими, як діаманти, цятками.

Другий портрет тогож артиста, „Daphne“, представляє молоду дівчинку в білій мусліновій суконці. Тло синяво-зелене. Крім одних двох фарб: білої (суконка) і синяво-зеленої (тло) лише ніжне дитяче личко і багате шатинове волосся. Через обличчя малої дівчини пробивається хвилюючий відблиск „духової краси“, („spiritual beauty“). Елегантність згаданих жіночих постатей як і других жіночих портретів артиста інколи нагадує знаменитого англійського портретиста Sir Thomas Lawrence.

Цілком окреме місце займають великі розміром три портрети G. F. Kelly. Середущий представляє темноволосого еспанця у традиційній одіжі торера: небезпечно популярний мотив, якщо трактований банально. В тому випадку артист обминув небезпеку дешевого ефекту. Він злагіднив червону барву та багате золото одягу рожево задимленим тлом, на якому постать торера виступає напричуд дискретно. Просто казково гарними є обидва портрети хінської танечниці Ма

Seun Nu. В обидвох портретах тло темно сиваве з відтінню індиго. Формальне і технічне виконання усіх трьох портретів подивугідне. Фарби так тонко наложені, що зразу не пізнати, чи (усі три образи під склом!) олійні малюнки вони, чи може акварелі або пастелі.

Крім експонатів згаданих двох малярів в ряд високо оригінальних олійних малюнків і акварелів. Є знаменитий портрет помершого Льюарда Фішера артиста Augustus John, в чудовій „танечниці“ Duncan'a Grant та наскрізь оригінальний, високо стилевий жіночий портрет артистки Ethel Walker.

Австрійський павільон дбайливо влаштований. Майже усі в ньому виставлені малюнки цікаві. Перше місце займають праці відомого Oskar Kokoschka. Сміливий, небуденний підхід та однаково сміливий, своєрідний кольорит. Кольористично цікаві два експонати арт. Anton Kolig. Сюжет („Молоді німці з років 1931–1932“) трактований в романтично-драматичний спосіб, барви горять немов самоцвіти. — Відомий різьбар Anton Hanak заступлений чудовим мармуром: „Поранкове сонце“. Загалом можна завважати з приємністю, що територіяльно і матеріяльно знищена Австрія всетаки зуміє зберегти та дальше захувувати свій високий рівень мистецької культури.

Угорський павільон містить у собі 201 експонатів. Між ними знаходяться численні першорядні продукції поважних мистців. Хто думав, або думає, що під мистецьким оглядом Угорщина нічим незамітна, має нагоду переконатися, що угорські артисти є одними з найкращих. „В церкві“, прегарний мотив з народньої тематики Оскара Гляца, або „Материнство“ арт. Loránd Antal. Lászlo був заступлений портретами Горті та його дружини.

У павільоні U. S. A. головну увагу звертають на себе експонати артистів George Bellows і Arthur B. Davies Bellows натураліст і кольорист. Його „Портрет двох молодих жінок“ і один краєвид дуже замінні. Решта його сюжетів наскрізь „прозові“, як слід натуралістеві: змагання боксерів, „Urret Broadway“, партія гольфа і т. п. Головні прикмети його малюнків свіжість та самопевність, отже якраз те, чого сподіваємось від уродження Америки. Незвичайно цікавий є одинокий експонат арт. Charles W. Hawthorne „Три пані з провінції“. Крім малюнків виставлено також збірку народнього мистецтва індіан: кераміку, прикраси (намиста і браслети, переважно срібні, обсажені туркосами) і текстильні вироби. Килями дещо подібні до наших гуцульських.

Польський павільон міститься у правому крилі ширшого будинку, в якому знаходяться окрім нього павільон швейцарський і вистава декоративного мистецтва. Між експонатами польських артистів в багато цікавих. Чільне місце займають різьби Ксавера Дуніковського. Дві жіночі постаті наскрізь оригінальні, одна у бронзі, друга в дереві. З малярів Wojciech Weiss виставив шість жіночих актів. Всі добре мальовані, але

ні один зпоміж них не є особливо цікавий. Виставили крім цього Прушковський, Сіхульський, Яроцький, Боровський, Мальчевський, Скочиляс (м. і. два гуцульські мотиви) і др. Найцікавішим явищем (з виїмком різьб Дуніковського) були експонати двох модерністів, Ludomir Slendzinsk'ogo і Romuald K. Witkowsk'ogo.

Швайцарський павільон складається з 91 експонатів різної вартости. Багато цікавого нема, але є кілька оригінальних та помітних малюнків. Найбільше сподобалися мені два образи арт. Augusto Giacometti „Meditazione“ і „Parigi“, обидва помітні нечувано ефектовним кольоритом. „Meditazione“ представляє куток вітваря. Горючі свічки, кармазинові квіти та вгорі ікона Богородиці схоплені виїмково живо і настроєво. „Parigi“ є небуденно ефектовний вид нічного Парижа. У майстерній передачі світляних ефектів, Giacometti нагадує незрівняного під тим оглядом французького маляра водограїв, Gaston la Touche.

До помітних образів треба також зачислити „Альфу і Омегу“ — велику композицію арт. Alfred Heinrich Pellegrini. Образ представляє Адама і Еву, трактованих у модерному свідомо-примітивному стилі. Крім того назву артистів: M. Lauterburg, René Auberjonois, A. Hermanjat і др. Різьба заступлена п'ятьма артистами.

Не взяли участі в цьогорічній Biennale Німці і Чехи, хоча я бачила в чехо-словацькій павільоні безліч нерозпакованих скринь: може в останній хвилині зайшло якесь непорозуміння. Павільон С. Р. С. Р. був ще недоступний для публіки. Через відчинені вікна всеж таки вдалось мені заглянути до одної салі. Розвішані полотна нічим не відрізнялися від пересічних малюнків, також сюжетами. Можливо, що в других салях находились цікавіші річи. Судячи по каталюгу та по рецензіях чужинних критиків, то в порівнанні до попередніх вистав напрям іде значно на право. Вправді і цього року був ряд пропагандових полотен без усякої артистичної вартости, але виставили також чимало творів артистів належних до передовної школи, м. і. Т. Богородського, П. Кузьнецова, А. Куприна і т. п.

М. і. вичитала я з каталюгу імя Бориса Яковліва, званого як артиста першої якости. З Українців був заступлений графік В. Кассіян. Може ще якісь артисти-українці були між тими, що виставляли у російськїм павільоні. Одначе тільки про Кассіяна згадував каталюг, що це Українець.

Павільон декоративного мистецтва містив мозаїки, корони та скляні вироби різних націй.

У всякому разі Венецька Biennale дозволяє глядачеві виробити собі погляд на загальну фізіономію сучасного плястичного мистецтва і тим-то дворічні виставки цінні та цікаві.

Цьогорічна Biennale потвердила вповні те, що прочували та передбачили любителі мистецтва: рішучий зворот у сторону дбайливого викінчення малярських творів, зворот від проблематичних абстракцій до природніх форм.